

Νόσος και Θεραπεία στην ορθόδοξη θεολογία

/ [Πεμπουσία· Ορθοδοξία-Πολιτισμός-Επιστήμες](#)

Νόσος και θεραπεία στην Ορθόδοξη Θεολογία
Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτη Περγάμου κ. Ιωάννη Ζηζιούλα,
Καθηγητή της Θεολογικής Σχολής Α.Π.Θ.
Επιμέλεια Σοφία Ντρέκου

1. Πρόλογος

Πάντοτε, η σχέση της θεολογίας με την επιστήμη ήταν ένα θέμα που απασχολούσε τους ανθρώπους. Ακόμη πιο έντονο προβληματισμό έχει δημιουργήσει η σχέση ανάμεσα στη θεολογία και την ψυχιατρική επιστήμη, καθώς η τελευταία ερευνά

και προσπαθεί να θεραπεύσει καταστάσεις που δυσχεραίνουν τη σχέση του ανθρώπου με το φυσικό, κοινωνικό και θεολογικό του περιβάλλον. Στο άρθρο αυτό θα προσπαθήσουμε να ορίσουμε την έννοια της ασθένειας και να αναζητήσουμε τους όρους για τη θεραπεία της.

Το κείμενο που ακολουθεί βασίζεται σε μία εισήγηση του Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτη Περγάμου κ. Ιωάννη Ζηζιούλα, Καθηγητή της Θεολογικής Σχολής Α.Π.Θ. και Ακαδημαϊκού, από το βιβλίο «Θεολογία και Ψυχιατρική σε διάλογο» της Αποστολικής Διακονίας και μελετά από θεολογική σκοπιά το κοινό υποκείμενο θεολογίας και ψυχιατρικής: τον άνθρωπο, την ασθένεια και τη θεραπεία του.

Σοφία Ντρέκου

Ενότητες:

1. Πρόλογος
2. Εισαγωγή
3. Η έννοια της νόσου
4. Θεραπευτικά αξιώματα του αγίου Μαξίμου
5. Η αγάπη ως ελευθερία και η ελευθερία ως αγάπη
6. Η Εκκλησία ως θεραπευτήριο

Νόσος και θεραπεία στην Ορθόδοξη Θεολογία
Σεβασμιωτάτου Μητρ. κ. Ιωάννη Ζηζιούλα

2. Εισαγωγή

Παραδοσιακά υπάρχει η άποψη ότι η ιατρική ασχολείται με τον άνθρωπο ως βιολογική οντότητα, ενώ η Εκκλησία και η θεολογία ασχολούνται με τα «πνευματικά», όπως λέγονται, ζητήματα του ανθρώπου. Έτσι οι μεν γιατροί, κατά κανόνα, δε μελετούν τη θεολογία ως κάτι που δεν τους αφορά ως επιστήμονες, οι δε θεολόγοι περιορίζονται στις «πνευματικές» ενασχολήσεις τους, μιλώντας για την ψυχή σαν να ήταν κάτι το αυτοτελές και τελείως ανεξάρτητο και ασύνδετο από το σώμα.

Εκείνο που χρειάζονται και οι δύο πλευρές είναι να μάθουν, οι μεν γιατροί ότι το φαινόμενο «άνθρωπος», όπως ορίζεται σήμερα από τη φιλοσοφική ανθρωπολογία, ένεκα της ελευθερίας που το ορίζει, είναι αδιανόητο χωρίς την τάση προς υπερβατικότητα, προς υπέρβαση δηλαδή της δεδομένης σ' αυτόν πραγματικότητας, πράγμα που οδηγεί στο υπαρκτικό ερώτημα περί Θεού, ως αναπόφευκτο στοιχείο της έννοιας «άνθρωπος», οι δε θεολόγοι ότι ο άνθρωπος είναι αδιανόητος ως έννοια χωρίς τη σωματικότητά του και τη σχέση του με το φυσικό και κοινωνικό του περιβάλλον.

Έτσι ούτε ο γιατρός μπορεί να θεραπεύσει τον άνθρωπο χωρίς να λάβει υπόψη του τις βαθύτερες οντολογικές προεκτάσεις της ελευθερίας του, ούτε ο θεολόγος μπορεί να εκτελέσει το έργο του χωρίς να λάβει υπόψη του τις ψυχοσωματικές λειτουργίες του ανθρώπου.

Οι θεωρητικές προϋποθέσεις και αρχές, πάνω στις οποίες πρέπει να συμπέσουν θεολόγοι και γιατροί, αν θέλουν, ο καθένας με το δικό του τρόπο και τα μέσα που διαθέτει, να συμβάλουν στη θεραπεία του ανθρώπου, δεν είναι κοινές σ' αυτούς τους δύο χώρους και γι' αυτό και η συνεργασία τους δεν είναι πάντοτε εφικτή.

Εδώ θα προσπαθήσουμε να δούμε μερικές από τις βασικές αυτές αρχές κοιτάζοντάς τες από την οπτική γωνία της θεολογίας, και ιδιαίτερα της πατερικής παράδοσης, αφήνοντας την ιατρική πλευρά να κρίνει κατά πόσο μπορεί ή όχι να υπάρξει επαφή ή σύμπτωση μεταξύ των δύο χώρων.

Η εργασία αυτή θα γίνει με την προσδρομή μας στους Πατέρες της Εκκλησίας και ιδιαίτερα στον Άγιο Μάξιμο τον Ομολογητή, ο οποίος είναι γνώστης όσο λίγοι της ψυχολογίας, και θα μπορούσε να ονομασθεί ο καλύτερος θεολογικός «ψυχολόγος», που διαθέτει η Εκκλησία.

3. Η έννοια της νόσου

Η νόσος κάθε μορφής αποτελεί συνέπεια της πτώσεως του ανθρώπου. Αυτό σημαίνει ότι η αρρώστια συνδέεται με την αμαρτία, και όχι με την ανθρώπινη φύση. Δεν είναι «φυσικό» να αρρωσταίνει ο άνθρωπος, αλλά αφύσικο, «παρά φύσιν». Η φύση του ανθρώπου καθαυτή, επειδή προέρχεται από το μηδέν, είναι τρεπτή, δηλαδή ρέπει προς τη φθορά και το θάνατο, και συνεπώς προς την αρρώστια.

Αλλά η ίδια φύση μπορεί επίσης να υπερβεί τη ροπή αυτή, όχι με δυνάμεις εγγενείς σ' αυτήν, αλλά αν ενωθεί με τον άφθαρτο και αιώνιο Θεό. Η υπέρβαση αυτή της εγγενούς στην ανθρώπινη φύση τρεπτότητας και φθοράς έχει δοθεί στον άνθρωπο

ως τελικός προορισμός, του οποίου η πραγμάτωση ανατέθηκε στην ελευθερία του ανθρώπου ως προσώπου.

Ο πρώτος άνθρωπος ως ελεύθερο πρόσωπο κλήθηκε να κατευθύνει τη φύση είτε προς τον ίδιο τον εαυτό της, είτε προς το πέραν του εαυτού της, το Θεό. Όμως, ο πρώτος άνθρωπος, ο Αδάμ επέλεξε ελεύθερα την πρώτη επιλογή και έτσι η νόσος από φυσική δυνατότητα, έγινε φυσική πραγματικότητα. Έτσι, δεν είναι πλέον δυνατόν να μη νοσεί η ανθρώπινη φύση. Η νόσος έγινε φαινόμενο «φυσικό», γιατί εκεί οδήγησε τα πράγματα η ανθρώπινη ελευθερία.

Η τελική και αληθινή θεραπεία ως πλήρης εξάλειψη της νόσου είναι αδύνατη και ακατόρθωτη για την ανθρώπινη φύση και ελευθερία. Η νόσος και η θνητότητα κληροδοτούνται βιολογικά από γενεά σε γενεά. Για να σπάσει αυτός ο φαύλος κύκλος, χρειάζεται έξωθεν επέμβαση, μια επέμβαση που πραγματοποιείται για μας στο πρόσωπο του Χριστού. Η ένωση της ανθρώπινης με τη θεία φύση στο Χριστό πραγματοποιήθηκε χωρίς το πέρασμα από τη βιολογική γέννηση, διά της οποίας διαιωνίζεται η φθορά και ο θάνατος.

Ως αποτέλεσμα, ο Χριστός είναι ο μόνος αληθινά υγιής άνθρωπος, διότι η ανθρώπινη φύση Του, απαλλαγμένη από την κληρονομημένη φθαρτότητα και διαρκώς ενωμένη εκούσια και ελεύθερα, χάρη στην υποστατική ένωση με το Θεό, υπερβαίνει τη φθορά και το θάνατο. Συνεπώς, καμιά θεραπεία ως αληθινή και ριζική εξάλειψη της νόσου δεν είναι νοητή εκτός Χριστού. Η θεραπεία είναι δυνατή μόνο ως ενσωμάτωση στο Χριστό, τον μόνο αληθινά υγιή άνθρωπο. Δεν είναι χωρίς σημασία το ότι για την Εκκλησία το Μυστήριο της Θείας Ευχαριστίας έχει τόσο κεντρική σημασία για τη θεραπεία.

Άγιος Μάξιμος ο Ομολογητής 580 στην Κωνσταντινούπολη † Αύγουστο του 662

4. Θεραπευτικά αξιώματα του αγίου Μαξίμου

Η πεμπουσία της νοσηρότητας για τον άγιο Μάξιμο βρίσκεται στη φιλαυτία. Η φιλαυτία δεν είναι απλά ένα πάθος, είναι η γενεσιουργός αιτία όλων των παθών. Αντικατέστησε την αγάπη προς το Θεό και γέννησε την ηδονή, αλλά επειδή η ηδονή είναι ανάμικτη με την οδύνη, ενεπλάκη ο άνθρωπος σε μια ατέρμονη και απέλπιδα προσπάθεια να κρατήσει την ηδονή και να αποβάλει την οδύνη. Από την αγωνιώδη αυτή προσπάθεια γεννήθηκε ο «όχλος των παθών», είτε από τη μονομερή αποποίηση της ηδονής, είτε από την αποστροφή της οδύνης.

Τα συμπεράσματα είναι σημαντικά: Εφ' όσο χρόνο διαρκεί η φιλαυτία, η εκκοπή του ενός ή του άλλου πάθους είναι όχι μόνο ανέφικτη, αλλά και επικίνδυνη, γιατί με τη στέρηση της ηδονής, την οποία συνεπάγεται, γεννά άλλα πάθη. Η μόνη θεραπεία, λοιπόν, βρίσκεται στην εξάλειψη της φιλαυτίας, που είναι η ρίζα όλων των παθών.

Επειδή η οδύνη αποτελεί αναπόσπαστο στοιχείο της ηδονής στη μεταπτωτική κατάσταση του ανθρώπου, αποτελεί εσφαλμένη αντίληψη περί ασθένειας η χρηστική-αναλγητική προσέγγιση, που φαίνεται να επικρατεί στη σύγχρονη φιλοσοφία της ιατρικής. Η οδύνη δεν εξαλείφεται με την απάλειψή της, αλλά με την αποδοχή της. Η θεραπεία έρχεται με την πρόκληση της οδύνης και την εμπειρία της. Η θεραπευτική αγωγή, βέβαια, θα πρέπει να προσαρμόζεται στην ανθεκτικότητα του ασθενούς.

Η σωστή θεραπεία από τα πάθη προϋποθέτει, κατά τον άγιο Μάξιμο, τρεις βασικές διακρίσεις. «Άλλο είναι το πράγμα, άλλο το νόημα και άλλο το πάθος. Το πράγμα π.χ. είναι ο άνδρας, η γυναίκα, ο χρυσός. Το νόημα είναι η ψιλή μνήμη κάποιου πράγματος. Το δε πάθος είναι η παράλογη φιλία ή το άκριτο μίσος προς κάποιο πράγμα. Η μάχη του Χριστιανού γίνεται ενάντια στο πάθος». Άρα, αποτελεί λανθασμένη μέθοδο η πάλη εναντίον των αντικειμένων, όταν μας προκαλούν πειρασμούς και δυσκολίες.

Η φυγή από τα πράγματα δεν αποτελεί λύση, ούτε η παραμονή στα πράγματα αποτελεί αιτία ασθένειας. Το να εισηγηθούμε, λ.χ. το διαζύγιο σε κάποιον, που υποφέρει ψυχικά από την παρουσία του συντρόφου του, δεν αποτελεί θεραπεία του. Ολόκληρη η ασκητική παράδοση τονίζει ότι οι πειρασμοί γίνονται πιο δυνατοί, όταν φύγει κανείς από τα «πράγματα» που τους προκαλούν, γιατί μένουν τα «νοήματα» των πραγμάτων, τα οποία πειράζουν τον άνθρωπο. Το ίδιο όμως ισχύει και για τα «νοήματα» των πραγμάτων. Η μνήμη και η αναπαράσταση των όντων δεν είναι καθ' αυτήν απορριπτέα.

Πώς όμως μπορεί να γίνει ο διαχωρισμός του πάθους από τα πράγματα και τα νοήματα; Ο άγιος Μάξιμος απαντά ότι το εμπασθές νόημα είναι «λογισμός σύνθετος από πάθος και νοήματος. Χωρίσωμεν το πάθος από το νοήματος, και απομένει ο λογισμός ψιλός. Χωρίζομεν δε δι' αγάπης πνευματικής και εγκρατείας, εάν θέλωμεν». Ο χωρισμός του πάθους από το νόημα δε γίνεται παρά με την αγάπη, την εγκράτεια και την ελεύθερη θέληση.

5. Η αγάπη ως ελευθερία και η ελευθερία ως αγάπη

Τόσο η έννοια της αγάπης όσο και εκείνη της ελευθερίας, ενώ αποτελούν κλειδιά για τη σωστή θεραπεία, υπόκεινται και αυτές στη δική τους παθολογία. Η αγάπη μπορεί να είναι στην ουσία μια μορφή ναρκισσισμού, δηλαδή αγάπης του εαυτού μας μέσα από τη μορφή, τον καθρέφτη του άλλου. Από την άλλη, η ελευθερία όταν ταυτίζεται με την απελευθέρωση από τον άλλο μπορεί να σημάνει την πιο ωμή μορφή φιλαυτίας. Έτσι το πρόβλημά μας είναι με ποιον τρόπο η αγάπη και η

ελευθερία μπορούν όχι μόνο να μας απελευθερώσουν από τα πάθη, αλλά και να αποκαθαρθούν από τη δική τους παθολογία.

Η αποκλειστικότητα αναιρεί την αγάπη γιατί υποκρύπτει κάποια μορφή φιλαυτίας. Αγαπούμε κάποιους περισσότερο από τους άλλους, γιατί κάποια ανταπόκριση περιμένουμε απ' αυτούς ή γιατί κάποια ανάγκη, ψυχολογική ή βιολογική μάς δένει μαζί τους. Η αγάπη που προσδοκά ανταπόδοση είναι «αμαρτωλή», παθολογική. Η αγάπη που δεν περιμένει ανταπόδοση, ή καλύτερα, που απευθύνεται σε όσους μας βλάπτουν, είναι αληθινά «χάρις», δηλαδή ελευθερία. Η αγάπη του Θεού που φανερώθηκε «εν Χριστώ», όταν εμείς ήμασταν ακόμη αμαρτωλοί και εχθροί του Θεού, η αγάπη προς τους αμαρτωλούς είναι η μόνη ελεύθερη αγάπη.

Συμπερασματικά, μπορούμε να πούμε ότι μόνο όταν συμπίπτει η αγάπη με την ελευθερία έχουμε θεραπεία. Αγάπη χωρίς ελευθερία και ελευθερία χωρίς αγάπη αποτελούν παθολογικές καταστάσεις, που χρειάζονται θεραπεία. Αλλά πώς μπορεί να συμπέσουν αυτά τα δύο στην πράξη;

6. Η Εκκλησία ως θεραπευτήριο

Ερχόμαστε τώρα στο πιο κρίσιμο σημείο της τοποθέτησής μας: με ποιον τρόπο η Εκκλησία μπορεί να θεραπεύσει τον άνθρωπο στην πράξη;

Η Εκκλησία δεν θεραπεύει τόσο με αυτά που έχει, όσο με αυτό που είναι. Αναζητούμε όλοι κατά κανόνα στην Εκκλησία τα μέσα της σωτηρίας, αλλά η

σωτηρία βρίσκεται στο ίδιο το γεγονός της Εκκλησίας και της ενσωμάτωσης σ' αυτήν. Ο πνευματικός δεν θεραπεύει. Η θεραπεία δεν θα επέλθει την ώρα του Μυστηρίου, απλούστατα γιατί το Μυστήριο έχει ως στόχο την ένταξη του ανθρώπου στην κοινωνία της Εκκλησίας, και μόνο εκεί, σιγά-σιγά και μακροπρόθεσμα θα επέλθει η θεραπεία.

Η Εκκλησία αποτελεί θεραπευτήριο, γιατί προσφέρει τη δυνατότητα στον άνθρωπο να μεταβεί από την κατάσταση του ατόμου σ' εκείνη του προσώπου. Το άτομο αποτελεί έννοια αριθμητική, που πηγάζει από την απομόνωσή του από τα άλλα άτομα. Όταν ο άνθρωπος υπάρχει και ενεργεί ως άτομο, ψυχολογικά αυτοπεριφράσσεται, «σχίζεται» από τους άλλους.

Πρόκειται για αυτό που ο άγιος Μάξιμος ονομάζει φιλαυτία. Ο θάνατος είναι αυτός που εξαίρει την ατομικότητα χωρίζοντάς την οριστικά από τους άλλους. Το ίδιο ισχύει και για το σώμα. Αν οι Πατέρες της Εκκλησίας συνδέουν τη φιλαυτία με το σώμα, δεν είναι γιατί το σώμα είναι κακό, αλλά γιατί εκφράζει κατ' εξοχήν το οχυρό της ατομικότητας, εκεί που φωλιάζει η δυνατότητα της αποκοπής μας από τους άλλους, και εκεί που τελικά στοχεύει και επιτυγχάνει ο θάνατος.

Για να θεραπευθεί από την ατομικότητα ο άνθρωπος, πρέπει να περάσει στη σχέση του με τους άλλους, με οποιαδήποτε μορφή έστω και αρνητική, να θυμώσει, να δείρει ή ακόμα και να σκοτώσει. Αυτό που συνήθως λέγεται «εκτόνωση» αποτελεί μορφή υπέρβασης του ατομισμού και θεωρείται λανθασμένα μορφή «θεραπείας» κατά την ψυχιατρική. Πέρα από αυτήν τη μορφή σχέσεως και κοινωνίας βρίσκεται η κατάσταση του προσώπου στην οποία επιδιώκει να φέρει τον άνθρωπο η Εκκλησία.

Στην Αγία Τριάδα το πρόσωπο είναι έννοια θετική, σχέση καταφατική και όχι αρνητική. Τα τρία Πρόσωπα είναι διάφορα το ένα από το άλλο, όχι γιατί απομονώνονται και αποσχίζονται, αλλά αντίθετα γιατί είναι αναπόσπαστα ενωμένα μεταξύ τους. Η ενότητα, όσο πιο άρρηκτη είναι, τόσο πιο πολύ παράγει ετερότητα. Το γεγονός αυτό εξασφαλίζει οντολογική πληρότητα και σταθερότητα, απουσία θανάτου και αληθινή ζωή. Ο άλλος όχι μόνο δεν είναι εχθρός, αλλά η βεβαίωση της δικής μου ταυτότητας και μοναδικότητας: το Εσύ που με κάνει να είμαι Εγώ και χωρίς το οποίο το Εγώ είναι ανύπαρκτο και αδιανόητο.

Στην Αγία Τριάδα η προσωπική ετερότητα και μοναδικότητα δεν αιτιολογείται ψυχολογικά, αλλά οντολογικά. Το πρόσωπο δεν κρίνεται από τις ιδιότητές του, αλλά από την απλή κατάφαση της ταυτότητάς του ως μοναδικού και αναντικατάστατου όντος.

Αυτή η αντίληψη περί προσώπου περνάει στην Εκκλησία με τη μορφή της αγάπης και της ελευθερίας του Θεού προς τον κόσμο, όπως αυτή εκφράστηκε «εν Χριστώ» με την αγάπη των εχθρών και των αμαρτωλών. Η Εκκλησία είναι ο χώρος στον οποίο ο άνθρωπος δεν κρίνεται από τις ιδιότητές του. Η συγχώρηση και η αποδοχή του ανθρώπου ως μοναδικής και ανεπανάληπτης ταυτότητας μες στην κοινότητα της Εκκλησίας αποτελεί την πεμπουσία της εκκλησιαστικής θεραπευτικής.

Η Εκκλησία θεραπεύει όχι με όσα λέει, αλλά με ό,τι είναι: κοινότητα αγάπης, μιας αγάπης που δεν είναι συναίσθημα αλλά σχέση, που απαιτεί συνύπαρξη και αποδοχή σε μια κοινότητα συγκεκριμένη, κοινότητα αγάπης χωρίς αποκλειστικότητα και όρους. Η Εκκλησία θεραπεύει με το να είναι μια τέτοια κοινότητα, στην οποία εντασσόμενος ο άνθρωπος εθίζεται να αγαπά και να αγαπάται ελεύθερα, όπου «η τέλεια αγάπη δεν αποσχίζει τη μία φύση των ανθρώπων, αλλά αποβλέπει πάντα σε αυτήν και αγαπά εξίσου τους ανθρώπους. Γι' αυτό και ο Κύριός και Θεός μας Ιησούς Χριστός δείχνοντας την αγάπη του σε μας έπαθε για όλη την ανθρωπότητα».

«Έξω από την Εκκλησία δεν υπάρχει σωτηρία» – όχι γιατί εκεί υπάρχουν τα μέσα της σωτηρίας, αλλά γιατί εκεί λειτουργεί το Τριαδικό μυστήριο της αλληλοπεριχώρησης των προσώπων. Παραμένει η γνήσια ευχαριστιακή κοινότητα, στην οποία προσφέρονται οι αγαπητικές εκείνες σχέσεις, που μπορούν να θεραπεύσουν τον άνθρωπο μεταβάλλοντάς τον από άτομο σε πρόσωπο.

Για την Εκκλησία η θεραπεία δεν είναι υπόθεση ψυχολογική ή ηθική, αλλά οντολογική. Σκοπός της θεραπείας δεν είναι να θεραπεύσει τον άνθρωπο από τα συμπτώματα της νόσου, αλλά να τον αναγεννήσει μεταφέροντάς τον από το χώρο της φιλαυτίας, όπου γεννιούνται τα πάθη, στο χώρο της φιλαδελφίας, όπου υπάρχει η αληθινή θεραπεία διά της αγάπης. Το πέρασμα από τον ένα χώρο στον άλλο είναι επώδυνο, γιατί προϋποθέτει τη βίωση της οδύνης, που συνυπάρχει με την ηδονή.

Στην προσπάθεια αυτή η Εκκλησία διαθέτει όχι τόσο την τεχνική, όσο την πίστη στον προσωπικό Θεό, από την οποία πηγάζει η πίστη στον άνθρωπο ως πρόσωπο, εικόνα και ομοίωση Θεού, την αγάπη του Χριστού χωρίς όρια και αποκλειστικότητα και την ευχαριστιακή κοινότητα, η οποία πραγματώνει την αγάπη αυτή ως προσωπική ύπαρξη και σχέση.

Ο πόλεμος κατά των παθών και η απαλλαγή από αυτά δεν αποτελεί για την Εκκλησία αυτοσκοπό, αλλά μέσα για να αναδυθεί από αυτά το όντως πρόσωπο, να επανενωθεί η κατατεμαχισμένη φύση και να ξαναβρεί ο άνθρωπος τη σωστή σχέση

του με το Θεό, με τους άλλους ανθρώπους και με την υλική φύση.

Υγεία για μας είναι η σωστή σχέση του ανθρώπου με τους τρεις αυτούς παράγοντες (το Θεό, τους άλλους και τη φύση), που αποτελούν τον ορισμό του ανθρώπινου όντος.

Ασθένεια είναι η διαταραχή της τριπλής αυτής και τρισδιάστατης σχέσης. Ίσως αυτό να διαφοροποιεί πολύ τη θεολογία από την ψυχιατρική, ίσως όχι. Εσείς θα κρίνετε. Εκείνο που είναι βέβαιο είναι ότι τόσο η Εκκλησία όσο και η ιατρική επιστήμη πρέπει να συμπέσουν στη βασική αυτή διατύπωση, αν πρόκειται να αναπτυχθεί ένας διάλογος μεταξύ τους.

πηγή: Ιωάννου (Ζηζιούλα), Μητροπολίτου Περγάμου, «Θεολογία και Ψυχιατρική σε διάλογο» -Πρακτικά Ημερίδας- εκδ. Αποστολική Διακονία, σ. 141-156, -απόσπασμα sophia-siglitiki.blogspot.gr